

En textos arcaics apareix la forma *àvel*: «Lo Rey volia que les costumes de la terra qui eren *àvels* fossen gitades e cassades fora de sa terra», Desclot, ms. F (*BiNatP.*, 328, que és un dels de tradició més antiga i independent, encara que copiat més tard que A). Forma trobada, pel seu compte, per un cartista i filòleg de la talla i experiència de B. Alart en un doc. rossellonès de 1373: «dotze taylles grans de fust, entre *àvels* e bones --- una taylla (que) fo quernal de fust» (*InuLCat.*, s. v. *taylla* 'politja de fusta per a molins'); i per Balari,¹ repetidament, en la traducció del *Breviari d'Amor*: «donques qui, per los béns temporals, ama N. S. Déus, aquesta amor no és coral, ne vera, ne certana, ans és ben amor de vil fembra; car la *àvel* fembra ama aquel qui despèn en ela, no per amor de aquel mas per amor de son aver», «N. S. --- a aquel en què aquests aytals nexen dóna virtuts e seny e saber e astre, per la qual vencen aquel malvat moviment e aquel mal astre, e encara lur *àvel* completion e malvada», «sapiats que a la entencion se jutge la volentat *àvel* ho bona» (*DBal.*, s. v. *àvol* i *àvel*).

En general apareix, tant en català com en llengua d'oc, la forma *àvol*, no pas la forma més arcaica.² Trobem *àvol* des de Jaume I i Lluïl i altres passatges de Desclot: «dix lo juglar --- Jo he conexença de valor --- e hanch no m'à ajudat a ma pobretat, ni per ella no pusch exir de suplici d'*àvols* gents», *Blanq.* (*NCL.* I, 236.8); «pregàns que nós no deguésem fer aquel viatge --- contra aquels janets --- que 'ns poria tornar a gran dan per ço con havíem estat d'*àvol* delit», Jaume I (s'havia trobat malament, § 558, Ag., p. 530), «Carles --- alcís --- les gens de Sicília --- e més-los en servitut de ribauts e d'*àvols* gens, qui-ls tenien vilment sots lurs peus», Desclot, § 58 (*NCL.* II, 169.9); vegeu encara molts exs. d'Eiximenis, Jaume I, Lluïl, *Jafuda*, Boeci, Joanot Martorell, B. Metge, etc. (en els diccs. *Bal.*, Ag., *AlcM*, als quals encara es poden afegir Lluïl, *Merat.*, *NCL.* II, 131; Reixac, *Questa*, 116.34, i molts més).

En oc. el tenim des dels trobadors més antics: en B. de Born, G. de Bornelh, Montaudon, P. d'Alvernhe, *Jaufré*, etc., ja p. ex. en Marcabré: «En Espainha sofron lo pes / e'l fais de l'orgolh paganor, / per què jovens coil *àvol* laus» ('cobra mala reputació', Appel, *Chr.*, 72.59, etc.). En comparació amb la munió innombrable d'exs. en les dues llengües, n'hi ha molts menys, tot i éssent tanmateix nombrosos, en el castellà dels Ss. XIII i XIV (veg. *DCEC* I, 342; cf. IV, 929a): entre això i que en castellà queda antiquat des d'abans (d'*avoleza*, que s'hi arrelà un poc més, ja només n'hi ha un cas en el xv), i que allí hi presenta menys varietat semàntica i formal i sovint hi figura en textos de llengüatge poc comú, es té la impressió que és manlleu del cat.-oc.; si bé és possible que hi contribuís més o menys alguna vena dialectal autòctona de la zona NE., que és on apareix amb alguna major freqüència i varietat. Més segur és encara que en base és un manlleu romànic, que no és gaire recent però tampoc no es remunta fins al llatí vulgar.³

Sobre l'origen només s'han proposat dues etimologies que es puguin sostenir seriosament (no es pot una de Diez i Monlau). Podem ara ja decidir-nos sense vacillar pel ll. *HABILIS* 'apte, destre, flexible',⁴ amb l'argumentació semàntica, que ja he esbossat a dalt, que s'ha anat acceptant, descabdellant i orientant més i més, des de Vogel, i Spitzer,⁵ i a la qual vaig aportar nous complements i confirmació ja en el *DCEC*, I. c., *ZFSL* XLV (1923), qd. 4-5. S'hi ha adherit Moll, un poc més cada cop (*AORBB*, *Supl.*, § 1711; *AlcM*_{1,12}), tot i que Spitzer després es féu enrere. Bastaria limitar-se avui a invocar la forma arcaica: *àvel* i anàlogues; i a posar de relleu un altre argument que tanca de cop: pertot arreu, sense excepció, i des dels primers testimonis fins als moderns, *àvol* i variants són adjectius d'una sola terminació —*hom àvol*, *fembra àvol*, *cosa àvol*—, igual per al femení que per al masculí: solament, doncs, pot venir d'un adjectiu en *-ILIS* o en *-vele* romànic, puix que justament, si hi ha tendència vulgar alteradora, és a crear femenins anàlogics en *-a*, no pas al contrari: i això no s'ha arribat a donar mai en el nostre mot. Altrament ningú va fer objeccions positives o concretes a aquesta tesi, que M.-L. no rebutjà pas en el *REW.*, car es limitava a demanar més justificació semàntica.

Aclarim-ho, doncs, més detingudament. *Avol* pot estendre's a tots els aspectes de maldat, malvestat, dolenteria o roïnesa, com passa en tots els adjectius de sentit semblant: *mal*, *dolent*, *malvat*, *miserable*, *roi* — *méchant*, *elend*, *evil*... Però s'observa la gran freqüència amb què hi ha aplicació a l'home de flaca o dolenta moral, i a la dona immoral, de mals costums. *Les bagasses o les als femnes i àl femna o bagassa* surten tres vegades en el f° 6r1 de les *VidesR*, traduïnt *meretrix* de l'original llatí (ms. B, notes 10, 11, 15, on el P només posa *les bagaces* o *una bagassa*); Cerverí de Girona ens parla dels ulls perversos o desmoralitzadors d'una seva amiga fàcil: «gara del enjan / que l'*àvol* oyll fan / de Na Liaman!».⁶ Realment l'aplicació luxuriosa o a la dona de mala vida, que ja havíem vist en l'*àvel* del *Breviari d'Amor*, es retroba pertot: «garde't --- que no sies dita *àvoll* fembra e no sposa, amant més los dons del donador que la afecció del amor», Ant. Canals (*Arra de Ànima*, *NCL.*, 133); «va-li demanar de cortesia de son cors; e ella respòs-li que no li'n parlàs pus, que per neguna cosa del món ella non consentiria *aulesa* de son cors», *La Comtessa Fidel* (*NCL.* XLVIII, 113); «si volets conseguir tost / amor de dones, / totes, les *àvols* e les bones, / difamarets», BMetge (*Sermó*, 49), «fembra que sia públicament difamada de son cors, o sia *àvol* de son cors, no gos seure en lo banch hon les bones dones seen», doc. igualadí de 1400 en *AlcM*; «gità de la ost totes maneres de delits e d'*àvol* luxúria», *Tirant* (Ag. II, 165).

Al capdavant això, en el cas de les dones, no és gaire més que un agreujament, portat com a conseqüència pel mateix sexe, d'un fet de propensió semàntica peculiar a aquest adjectiu, pejoratiu en totes les seves aplicacions, encara que sigui a homes o a conceptes